

Bibliotheek op School onder de loep

Leesmotivatie stimuleren

Niet of weinig lezen heeft op termijn grote negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van lees- en taalvaardigheid en voor het schoolsucces van een leerling. Daarnaast wordt door onderzoekers gesteld dat als leesplezier in de hogere leerjaren van de basisschool te weinig wordt gestimuleerd leesmotivatie en groei in leesvaardigheid al vanaf groep 5 of 6 afneemt. Kan een aanpak als Bibliotheek op School (BOS) de leesmotivatie en groei in leesvaardigheid op peil houden?

Thijs Nielen is promovendus aan de Universiteit Leiden

Adriana Bus is hoogleraar Orthopedagogiek aan de Universiteit Leiden

'Those who know how to read, but don't, have no advantage over those who can't read'.

Zo beschreef Mark Twain (1835-1910) avant la lettre een fenomeen dat bekend staat als *aliteracy*. Aliteracy wil zeggen dat iemand wel kan lezen, maar het niet doet door een gebrek aan motivatie (Moser & Morrison, 1998). Op termijn is dit problematisch omdat de ontwikkeling van de lees- en taalvaardigheid en schoolsucces hieronder lijden (Mol & Bus, 2011).

Leesmotivatie en groei in leesvaardigheid staan onder druk wanneer leesplezier in de hogere leerjaren van de basisschool te weinig gestimuleerd wordt. De motivatie voor lezen en de groei in leesvaardigheid neemt dan al vanaf groep 5 of 6 af (Chall, 1983).

Bibliotheek op School (BOS) is opgezet om de samenwerking van basisscholen met de lokale bibliotheek te versterken om zo te bevorderen dat op scholen toegang is tot een actuele en ruime collectie boeken, die op een aantrekkelijke manier gepresenteerd worden (bijvoorbeeld door een opstelling waarbij de voorkant in plaats van de rug van boeken zichtbaar is). Ook is er veel aandacht voor leesbevordering, onder andere door dagelijks vrij lezen in te plannen, boeken te promoten in de klas en ouders bij het lezen te betrekken. Inmiddels nemen 2400 scholen in heel Nederland deel aan dit project. In haar brief aan de Tweede Kamer (2014) noemt minister Bussemaker BOS als een van de geslaagde maatschappelijk initiatieven om taalonderwijs te versterken. In dit artikel nemen we BOS onder de loep.

Leesmotivatie op de basisschool

In 2010 hebben 2856 leerlingen afkomstig van 87 basisscholen verspreid over Nederland in

groep 5 en 7 een vragenlijst ingevuld over hun leesmotivatie en leesvaardigheid en opnieuw in groep 6 en 8. Leesmotivatie is gemonitord met 27 vragen zoals: 'Lees je op school alleen maar omdat het moet?' en 'Hou je veel van lezen?' (Aarnoutse, 1990). Als indicatie voor leesvaardigheid vroegen we: 'Hoe goed ben je in lezen?' (niet zo goed/gewoon/heel goed), zonder onderscheid te maken tussen technisch of begrijpend lezen. Kinderen in de bovenbouw van de basisschool kunnen doorgaans goed inschatten hoe hun leesvaardigheid is in vergelijking met leeftijdsgenoten (Eccles, Wigfield, Harold, & Blumenfeld, 1993).

In Figuur 1 op pagina 7 is te zien dat de interesse in lezen het sterkst afneemt als leerlingen tevens rapporteren niet zo goed te zijn in lezen (6 procent van de totale groep). Deze kinderen zijn in groep 5 al minder gemotiveerd dan hun klasgenoten. Hun leesinteresse daalt verder van groep 5 naar groep 6 en deze daling zet door in groep 7 en 8. Voor kinderen die aangeven gemiddeld te zijn in lezen (56 procent van de leerlingen), blijft de leesinteresse van groep 5 naar 6 gelijk maar daalt van groep 7 naar 8. Voor kinderen die aangeven heel goed te zijn in lezen (38 procent) neemt de leesmotivatie van groep 5 naar 6 juist toe terwijl van groep 7 naar 8 de leesmotivatie gelijk blijft. Meisjes zijn in alle groepen meer gemotiveerd om te lezen dan jongens, maar de daling in leesinteresse treedt bij meisjes in dezelfde mate op als bij jongens.

Deze resultaten laten zien dat een groot deel van de leerlingen uit groep 6 en hoger (62 procent) in een negatieve leesspiraal terechtgekomen is. Het merendeel ervaart nog geen grote problemen met leesvaardigheid maar

Meisjes zijn in alle groepen meer gemotiveerd om te lezen dan jongens

Vincent van den Hoogen

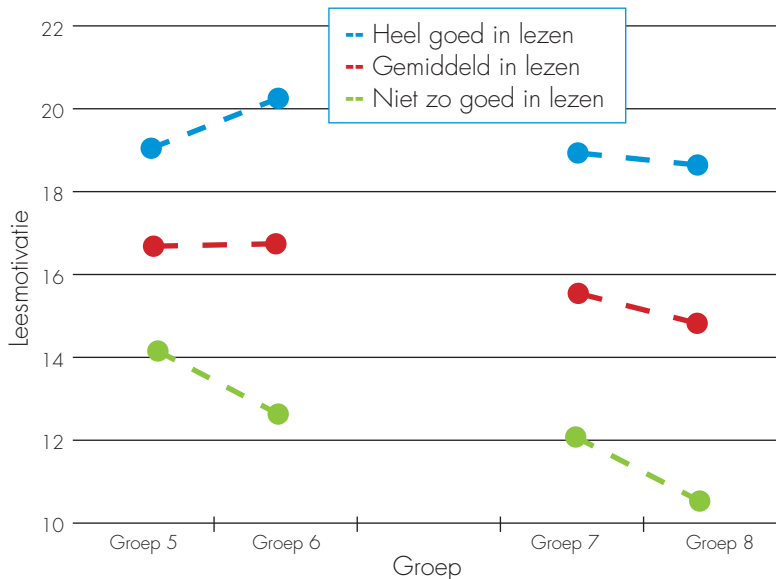
toch loopt de leesmotivatie terug. Op basis van de theorie van *reciprocal causation* (Mol & Bus, 2011) mogen we verwachten dat deze leerlingen steeds minder gaan lezen en uiteindelijk ook de leesvaardigheid achterblijft. Gemotiveerde leerlingen met een goede leesvaardigheid daarentegen, lezen veel waardoor zowel motivatie als leesplezier versterkt worden. In de loop van de basisschool worden de verschillen in leesvaardigheid steeds groter en interesses lopen verder uiteen waardoor het voor leerkrachten moeilijker wordt om alle leerlingen leesmaterialen aan te bieden die aansluiten bij hun vaardigheden en interesses.

Invloed van Bibliotheek op School

Kan Bibliotheek op School stimuleren dat kinderen in een spiraal omhoog terecht komen door op school meer te lezen en ervoor te zorgen dat leerlingen toegang tot aantrekkelijk leesmateriaal hebben? In een tweede onderzoek hebben we de *leesvaardigheid*, *leesmotivatie* en *leesfrequentie* van leerlingen uit groep 6 en 7 van BOS-scholen vergeleken met die van leerlingen van niet-BOS-scholen. Voor *leesmotivatie* gebruikten we dezelfde lijst als in de eerste studie. *Leesvaardigheid* is gemeten met de Cito-toets voor begrijpend lezen. *Leesfrequentie* is gemeten door bekendheid met boektitels te testen. We legden kinderen een lijst met boektitels (zoals *Dummie de Mummie* en *de gouden scarabee*) voor en vroegen ze titels die ze kennen

aan te kruisen. Aanname is dat wie meer leest meer boektitels kent en de lijst daarom een goede indicator is voor hoeveel kinderen lezen. Neptitels tussen de bestaande titels zorgen ervoor dat gokken geen zin heeft. In Figuur 2 op pagina 9 zijn de resultaten te zien van de vergelijking tussen 31 BOS-scholen ($N = 750$) en 10 scholen zonder BOS ($N = 413$). De leesvaardigheid van leerlingen op BOS-scholen is gemiddeld hoger dan de leesvaardigheid van leerlingen op scholen zonder

Bied jongens boeken aan die aansluiten bij hun vaardigheden, voorkeuren en interesses

Figuur 1 Verschillen in de ontwikkeling van leesmotivatie als gevolg van verschillen in de leesvaardigheid

De leesvaardigheid van bijna alle leerlingen op BOS-scholen gaat sterk vooruit

Praat vooral met minder enthousiaste lezers over lezen en leesgedrag

BOS. Zowel voor jongens als meisjes geldt dat ze bijna een halve standaarddeviatie hoger scoren. Dit betekent dat 70 tot 80 procent van de BOS-leerlingen beter zijn in begrijpend lezen dan niet-BOS-leerlingen. Doordat er meer aandacht komt voor lezen op school en daardoor meer gelezen wordt, gaat de leesvaardigheid van bijna alle leerlingen op BOS-scholen sterk vooruit. De sterretjes in de figuur geven aan dat het verschil tussen BOS- en niet-BOS-scholen zo groot is dat het statistisch gezien geen toeval kan zijn.

In de lijn met de theorie van reciprocal causation resulteren de BOS-activiteiten bij meisjes ook in een grotere leesmotivatie en hun hogere score op de boekenlijst suggereert dat ze in hun vrije tijd meer gaan lezen. Bij jongens blijven de effecten beperkt tot een hogere score op leesvaardigheid. Deze toename gaat niet gepaard met meer plezier in lezen en een toename in het aantal boeken dat ze lezen. We kunnen niet uitsluiten dat de boekenlijst minder geschikt was om effecten bij jongens te vinden. Op de boekenlijst staat alleen fictietitels terwijl jongens meer informatieve boeken lezen. Maar er zijn ook andere verklaringen. Misschien als gevolg van een grotere interesse in concurrerende activiteiten (sport, games), zijn jongens over het algemeen minder gemotiveerd om te lezen dan meisjes (Mc Geown, Goodwin, Henderson, & Wright, 2012), zoals ook uit onze eerste studie bleek. Een groter boekenaanbod en leesbevorderingsactiviteiten op school brengen daar geen verandering in. Daarnaast kan het zijn dat het boekenaanbod en de leesbevorderingsactiviteiten binnen BOS beter afgestemd zijn op meisjes dan op jongens, er zouden meer informatieve boeken kunnen worden aangeboden om jongens meer te interesseren.

Conclusies

Een grote groep gemiddelde lezers op de basisschool (62 procent van de leerlingen) laat een significante terugval in leesmotivatie zien. In de jaren daarna zet deze tendens door. De helft van de adolescenten ziet lezen van welk soort lectuur ook alleen maar als een verplichting en niet als een activiteit waar plezier aan beleefd kan worden (OECD, 2010). Dit zijn

Achtergrond

Het onderzoek dat in dit artikel wordt belicht is mogelijk gemaakt door een subsidie van Kunst van Lezen (Stichting Lezen en het Sector Instituut Openbare Bibliotheken) aan Adriana G. Bus. De data voor het eerste onderzoek is in 2010 en 2011 in opdracht van Kunst van Lezen verzameld door Cubiss.

verontrustende bevindingen: als leerlingen steeds een beetje minder gemotiveerd raken en daardoor minder lezen, raken ze in een neerwaartse spiraal en neemt ook de leesvaardigheid af.

Is BOS een manier om deze neerwaartse lees-spiraal te voorkomen? Meisjes op BOS-scholen zijn beter in lezen, meer gemotiveerd om te lezen en lezen ook daadwerkelijk meer dan meisjes op scholen zonder BOS. De strategie van BOS – zorgen voor een schoolbibliotheek met een goed boekenaanbod en het lezen actief bevorderen – werkt dus. Bij jongens heeft BOS wel effect op leesvaardigheid maar niet op hun leesmotivatie en bekendheid met boeken. Ze oefenen meer op school en gaan daardoor in leesvaardigheid vooruit maar hun leesgedrag in de vrije tijd verandert niet. We vonden geen grotere bekendheid met boeken onder invloed van BOS.

De monitor voor de jaarlijkse landelijke evaluatie van het project Bibliotheek op School (Broekhof & Broek, 2013) kan misschien helpen om BOS beter op jongens af te stemmen: vinden jongens hun favoriete genre (griezelloeken, avonturenboeken, enzovoort) in voldoende mate in de schoolbibliotheek? Krijgen ze hulp om een goed boek te vinden? Welke leesbevorderingsactiviteiten spreken jongens aan? Antwoord op deze vragen kan helpen om de leesmotivatie en leesgedrag ook bij jongens te stimuleren met de beschikbare middelen (toegang tot een groot arsenaal boeken, leesbevorderingsactiviteiten).

Foto Wiermans

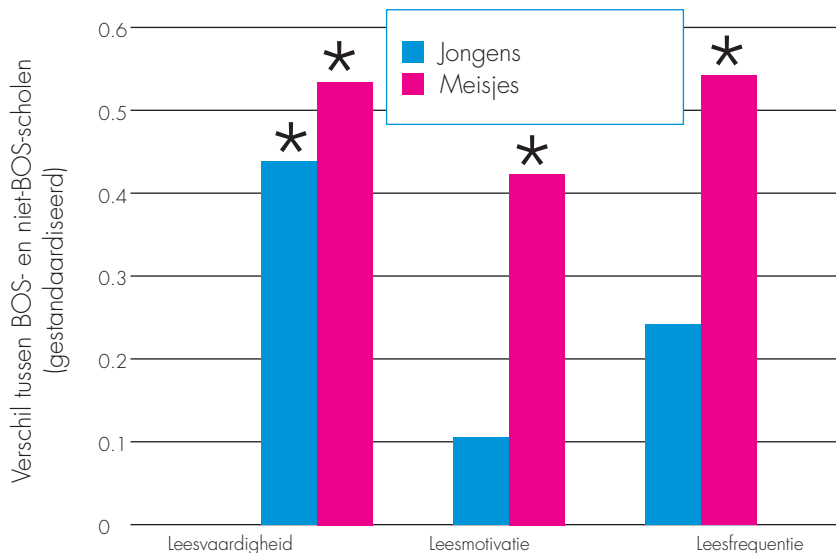
Implicaties

Onder invloed van BOS gaan leerlingen op school meer lezen waardoor de leesvaardigheid op peil blijft. Het project slaagt er ook in om meisjes meer te motiveren voor lezen en ze thuis meer te laten lezen. Bij jongens resulteert BOS niet in een hogere leesmotivatie of het lezen van meer boeken. Er zijn verschillende mogelijkheden om extra aandacht te besteden aan de leesbevordering bij jongens, bijvoorbeeld door:

- Te praten (vooral met de minder enthousiaste lezers!) over lezen en leesgedrag. Wat zijn de leesvoorkeuren en interesses van deze kinderen? Lezen ze thuis wel eens, en zo ja, wat? Waarom is lezen (op school) niet leuk? Kan daar iets aan gedaan worden?

VERDER LEZEN!

- Voor meer informatie over de bibliotheek op school: www.debibliotheekopschool.nl
- Nielen, T. M. J., & Bus, A. G. (2013). Ontwikkeling van de leesattitude op de basisschool en de rol van sekse, leesniveau, de leescultuur thuis en kenmerken van de schoolbibliotheek. In D. Schram (Ed.), *De aarzelende lezer over de streep* (pp. 207-226). Delft, Nederland: Eburon.
- Voor meer onderzoek over lezen, leesbevordering en literatuur-educatie: leesmonitor.nu
- Voor meer informatie over boeken voor jongens: www.zwijsenouders.nl/Artikel/Jongens-laten-lezen-zeven-tips-1

Verschillen in leesvaardigheid, -motivatie en -frequentie tussen BOS- en niet-BOS-scholen

- Zorg ervoor dat je als leerkracht op de hoogte bent van het boekenaanbod en ga op zoek naar boeken die aansluiten bij de vaardigheden, voorkeuren en interesses van jongens.
- Besteed extra aandacht aan boeken specifiek gericht op jongens (bijvoorbeeld informatieve boeken of series als *Boeken over Jongens*).
- Vrouwelijke rolmodellen zijn oververtegenwoordigd als het gaat om lezen. Een ruime meerderheid van de leerkrachten in het basisonderwijs is vrouw en thuis worden leesactiviteiten vooral door moeders ondernomen. Het nauwer betrekken van vaders in de leesontwikkeling kan, met name voor jongens, een positieve stimulans zijn. ●

Meer informatie

Zoeken naar boeken op leeftijd en onderwerp: www.leesplein.nl

LITERA TUUR!

- Aarnoutse, C. A. J. (1990). *Woordenschatstest en leesattitudeschaal*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Broekhof, K., & Broek, M. (2013). *Lezen meten: Een basis voor beleid. Monitor: Meting 2012-2013*. Den Haag: Kunst van Lezen.
- Chall, J. S. (1983). *Stages of reading development*. New York: McGraw-Hill.
- Eccles, J. S., Wigfield, A., Harold, R., & Blumenfeld, P. B. (1993). Age and gender differences in children's self- and task perceptions during elementary school. *Child Development, 64*, 830-847.
- McGeown, S., Goodwin, H., Henderson, N., & Wright, P. (2012). Gender differences in reading motivation: does sex or gender identity provide a better account? *Journal of Research in Reading, 35* (3), 328-336. Beschikbaar via [10.1111/j.1467-9817.2010.01481.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9817.2010.01481.x)
- Mol, S. E., & Bus, A. G. (2011). To read or not to read: A meta-analysis of print exposure from infancy to early adulthood. *Psychological Bulletin, 137* (2), 267-296.
- Moser, G. P., & Morrison, T. G. (1998). Increasing students' achievement and interest in reading. *Reading Horizons, 3* (8), 233-245.
- OECD. (2010). *PISA 2009 Results: Learning to learn - Student engagement, strategies and practices (Volume III)*. Beschikbaar via <http://bit.ly/1xDRzhR>

**hét vakblad
voor het
basisonderwijs**

Wil je meer lezen?
Neem dan nú een proefabonnement!

KLIK HIER

JSW biedt maandelijks een stevig aanbod van vakkennis dat direct aansluit op de innovatie in het onderwijs en dit vertaalt naar de praktijk van alledag. Elke editie brengt een gevarieerd overzicht met praktische (overzichts)artikelen, methodebesprekingen of -vergelijkingen, ervaringen van leerkrachten met een bepaalde aanpak of werkwijze en interviews met onderwijsgeevenden en deskundigen.

Werk je in het (speciaal) basisonderwijs of ben je (pabo)student? Ontvang JSW geheel vrijblijvend en inclusief toegang tot het digitale archief, drie maanden lang voor slechts € 13,50! Zo blijf jij als professional helemaal op de hoogte!

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2265243